

תוכנית הקורס ורשימת קריאה לקורס

סמסטר 1 שנה 2023

בית ספר: בית ספר הארי רדזינר למשפטים LL.B.

אתגרים חוקתיים בישראל

מרצים/ות:

עו"ד איל ינון eyal.yinon@post.runi.ac.il

פרופ' יניב רוזנאי yaniv.roznai@runi.ac.il

מספר הקורס:	10584	סוג הקורס:	שיעור	שעות שבועיות:	2	נקודות זכות:	2
דרישות הקורס:	עבודה מסכמת	קוד קבוצה:	231105841	שפת לימוד:	עברית		

נושאי הקורס

בסדנה נתמקד באתגרים חוקתיים בישראל. בחלק הראשון של הסדנה ננסה להבין, מבחינה מושגית, אילו סוגים של אתגרים חוקתיים קיימים? מה מבחין בין משבר חוקתי למשבר פוליטי? מתי "משבר חוקתי" הופך ל"ריקבון חוקתי"? מהי "כוחנות חוקתית" או "נסיגה חוקתית" ומתי "עימות חוקתי" הופך ל"עימות מכריע"? נבחן האם התנאים בישראל הופכים אותה לחשופה במיוחד או דווקא לחסינה בפני התנועה הפופוליסטית המבקשת לשחוק את הסדר החוקתי-דמוקרטי. בחלקה השני של הסדנה, ננתח מקרי מבחן שאתגרו את הסדר החוקתי הישראלי: המחלוקת לאחר קום המדינה בשאלת החוקה, פרשת קו 300, פרשת יולי אדלשטיין, פרשת מס ריבוי דירות, שאלת ה"שימוש לרעה" בחוקי יסוד, כהונת ראש ממשלה הנאשם בפלילים וחוק-יסוד: הלאום. לבסוף, נדון בפתרונות חוקתיים אפשריים דוגמת עיצוב חוקתי מוסדי ומה תפקידו של בית המשפט הניצב בפני אתגרים חוקתיים.

מטרות הקורס

לדעת לנתח אתגרים חוקתיים שונים באופן מושכל.

מבנה ציון הקורס

נוכחות: חובה.

קריאה: כל שיעור יבוסס על חומרי קריאה המופיעים ברשימת הקריאה. יש להגיע מוכנים לשיעור (שימו לב לחלוקה בין קריאת רשות וקריאת חובה).

מרכיבי ציון: 100% - 10 ניירות עמדה, כל נייר עד עמוד וחצי (פונט דויד 12, שוליים 2.5 ס"מ מארבע כנפות הדף, רווח וחצי), שיוגש עד תחילת השיעור (תהיה אפשרות להגשה של 13 ובחירת ה-10 הגבוהים ביותר).

דגשים לנייר העמדה: המטרה העיקרית של ניירות העמדה היא הצגת יכולת ניתוח או עמדה ביקורתית לסוגיה הנדונה ו/או לטענות מרכזיות העולות מחומרי הקריאה. בשני השיעורים הראשונים, נדרש לחשוב על המושגים השונים וליישמם על אתגרים חוקתיים שאתם חושבים עליהם בישראל. ביתר השיעורים, נדרש לבחון את מקרי המבחן והאתגרים השונים לאור מושגי היסוד. הדבר יכול להיעשות למשל דרך טענה המסבירה מדוע מאמר מסוים שוגה באופן בו מוצגת הבעיה, או מדוע הפתרון המוצע לא יפתור את הבעיה בה אנו נדון - והצגת פתרון חלופי, וכו'. ניתן גם לבקר או לנתח את פסקי הדין השונים בראי זה. כלומר, הרעיון אינו לסכם את הסוגיה, את פסקי הדין או את חומרי הקריאה, אלא להראות יכולת ניתוח וחשיבה ביקורתית לאור החומר הנלמד. הציגו את עמדתכם/ בצורה תמציתית ובהירה כך שהביקורת/עמדה שמובעת בנייר העמדה תהיה מובנת (ניתן להשתמש בחומרים שאינם מופיעים ברשימת הקריאה, תוך אזכורם המלא) [הנחיות מפורטות יותר תועלנה בנפרד למודל].

*הציון הסופי ייחשב כחלף סמינריון במשפטים.

שעות קבלת מרצה

שעות קבלה: בתיאום מראש.

הערות נוספות

הקורס יתקיים בסמסטר א', ימי רביעי, 15:45-17:15 (למעט מספר מפגשים, המסומנים בהמשך, שיתקיימו בין השעות 18:00-19:30).

רשימת קריאה

1. **אתגרים חוקתיים I: "משבר חוקתי" (Constitutional Crisis) ו"ריקבון חוקתי" (Constitutional Rot) (2.11.2022)**

קריאה:

Sanford Levinson & Jack M. Balkin, 'Constitutional Crises', 157 University of Pennsylvania

(Law Review 707-753 (2009).

רשות:

Jack M. Balkin, 'Constitutional Crisis and Constitutional Rot' 77 Maryland Law Review
(147-160 (2017-2018).

Keith E. Whittington, 'Yet Another Constitutional Crisis?' 43 Wm. & Mary L. Rev. 2093-2149
(2002) (especially 2096-2119).

Richard Albert, & Yaniv Roznai, 'Emergency Unamendability: Limitations on Constitutional
(Amendment in Extreme Conditions', 81 Md. L. Rev. 243 (2021

2. **אתגרים חוקתיים ו: "כוחנות חוקתית" (Constitutional Hardball), ו"עימות חוקתי מכריע" (9.11.2022) (Constitutional Showdowns)**

קריאה:

(Mark Tushnet, 'Constitutional Hardball' 37 John Marshall Law Review 523-554 (2003-2004

(Jack M. Balkin, 'Constitutional Hardball and Constitutional Crises' 26(3) QLR 579-598 (2008

רשות:

נדיב מרדכי, **שינוי חוקתי בלתי-פורמלי לאחר המהפכה החוקתית** 32-56, 136-168 (חיבור לשם קבלת
תואר דוקטור לפילוסופיה, הוגש לסנט האוניברסיטה העברית בירושלים, מרץ 2021).

1. A., Posner & A. Vermeule, 'Constitutional showdowns' 156(4) University of
(Pennsylvania Law Review 991-1048 (2008) (especially until 1010

3. **אתגרים חוקתיים ו: "נסוגות חוקתית" (Constitutional Retrogression) ו"שחיקת הדמוקרטיה" (16.11.2022) (Democratic Erosion)**

קריאה:

עמיחי כהן ויניב רוזנאי "פופוליזם והדמוקרטיה החוקתית בישראל" **עינוי משפט** מד 87-170 (2021)

מיני-סימפוזיון "השתלטות חוקתית בישראל?" (2017) **ICON-S-IL Blog** (עם רשימות של גילה שטופלר,
אלון הראל, נדיב מרדכי ויניב רוזנאי, ברק מדינה, עידו פורת ורות גביזון).

רשות:

גילה שטופלר "חוקתיות סמי-ליברלית ואיזונים ובלמים בדמוקרטיה הישראלית" **עינוי משפט** מד 171-212
(2021)

נדיב מרדכי, **שינוי חוקתי בלתי-פורמלי לאחר המהפכה החוקתית** 218-233 (חיבור לשם קבלת תואר
דוקטור לפילוסופיה, הוגש לסנט האוניברסיטה העברית בירושלים, מרץ 2021).

4. **מחלוקת בן-גוריון - בגין בסוגיית החוקה (23.11.2022)**

קריאה:

Nir Kedar, 'Ben-Gurion's Opposition to a Written Constitution', 12(1) Journal

(Journal of Modern Jewish Studies 1-16 (2013

Maya Mark, 'The Road Not Taken - Menachem Begin's Position on the Formation of a Democratic Regime for Israel', 36(2) Israel Studies Review 107-123 (2021) (especially 113-116).

רשות:

שני שניצר "בן-גוריון, בג"ץ והחוקה שלא הייתה" **משפטים** נג (עתידי להתפרסם).

ניר קידר, **בן-גוריון והחוקה: חוקתיות, משפט ודמוקרטיה** במשנתו של ראש הממשלה הראשון (2015) (חלק ראשון)

מליאת הכנסת, **דין וחשבון של ועדת החוקה, חוק ומשפט בדבר חוקת המדינה**. דברי הכנסת, כרך 4, 20.2.1950, עמ' 808-820.

5. **מקרה מבחן: פרשת קו 300 (30.11.2022).**

בהשתתפות שופט בית המשפט העליון בדימ' **פרופ' יצחק זמיר**

קריאה:

פרופ' יצחק זמיר, "פרשת קו 300", **שורשים במשפט** (10.3.2019).

רשות:

צפייה: **השב"כ ופרשת קו 300**, ערוץ 10.

6. **מוסד היועץ המשפטי לכנסת ויחסי כנסת-בית המשפט העליון (7.12.2022).**

קריאה:

קרן הורוביץ ואיתי בר-סימן טוב "היועץ המשפטי לכנסת ומקומו בהפרדת הרשויות בהליכי החקיקה" **עיוני משפט** מד 267-320 (2021).

רבקה ווייל "האם הכנסת זקוקה לעזרתו של בית המשפט?" (5.8.2022 **ICON-S-IL Blog**).

רשות:

עמיחי כהן, **מלחמות הבג"ץ - המהפכה החוקתית ומהפכת הנגד** 93-224 (2020)

איל בנבנישתי "בלמים ואיזונים בחסות בית המשפט" **משפטים** לא 97 (2001).

Yaniv Roznai, 'Constitutional Paternalism: The Israeli Supreme Court as Guardian of the (Knesset' 51(4) VRÜ 352 (2018-2019).

7. **מקרה מבחן: בג"ץ יולי אדלשטיין (14.12.2022)**

קריאה:

פסיקה:

בג"ץ 2144-20 [התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' יושב ראש הכנסת](#) (23.3.2020).

בג"ץ 2144-20 [התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' יושב ראש הכנסת](#) (25.3.20).

ספרות:

הבקה ווייל "הלכת יולי אדלשטיין וכרונולוגיית יחסי הכוחות בין הכנסת לממשלה בישראל" [עיוני משפט](#) מד 321 (2021).

יונתן גרין "בג"ץ אדלשטיין – הערת פסיקה" [משפטים](#) יז (2021).

Nadiv Mordechay & Yaniv Roznai, 'Constitutional Crisis in Israel: Coronavirus, Interbranch
(Conflict, and Dynamic Judicial Review', [VerfBlog](#) (8.4.2020).

8. [מקרה מבחן: בג"ץ קוונטיסקי - מס ריבוי דירות \(21.12.2022\)](#)

קריאה:

פסיקה:

בג"ץ 10042/16 [קוונטיסקי צחי ואחרים נגד כנסת ישראל](#) (6.08.2017).

ספרות:

[מיני-סימפוזיון בעקבות בג"ץ קוונטינסקי](#), (2018) [ICON-S-IL Blog](#) (עם רשימות מאת אריאל בנדור, איתי בר-סימן-טוב גילה שטופלר, יניב רוזנאי, ועידו פורת).

רשות:

איתי בר-סימן-טוב "בג"ץ קוונטינסקי נ' הכנסת בעניין מס דירה שלישית: החלטה מתבקשת או 'סטיה רבתי' בלתי מוצדקת מההלכה הפסוקה?" [מחקרי משפט](#) לב 877 (2019).

9. [מקרה מבחן: שאלת ה"שימוש לרעה" בחוקי היסוד? התקציב הדו-שנתי, פשרת האזור וממשלת החליפים \(28.12.2022\)](#)

בהשתתפות [עו"ד אביטל סומפולינסקי](#), המשנה ליועצת המשפטית לממשלה (משפט ציבורי-חוקתי)

קריאה:

פסיקה:

בג"ץ 5969-20 [סתיו שפיר נ' הכנסת](#) (23.5.2021)

בג"ץ 8260/16 [המרכז האקדמי למשפט ועסקים נ' כנסת ישראל](#) (06.09.2017)

בג"ץ 4908/10 [ח"כ רוני בר-און נ' כנסת ישראל](#), פ"ד סד (3) 275 (2011)

בג"ץ 2905-20 [התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' כנסת ישראל](#) (2021)

ספרות:

אביגדור קלגסבלד "חוק יסוד סותר (הוראת שעה): תקציב דו-שנתי, שימוש לרעה בסמכות הכינון ושני

רעיונות חדשים" **משפט ועסקים** כו (עתידי להתפרסם 2022).

שמעון נטף "דוקטרינת השימוש לרעה בסמכות המכוננת" כשימוש לרעה בסמכות השופטת" **דיומא**
(23.5.2021).

יניב רוזנאי, "מרמה חוקתית", **ICON-S-IL Blog** (31.1.2021).

רבקה וייל "על שימוש לרעה בסמכות מכוננת ותיקון חוקתי שאינו חוקתי" **ICON-S-IL**
(**Blog** 6.10.2019)

רשות:

יניב רוזנאי "שימוש לרעה בחוק יסוד" ספר אליקים רובינשטיין 1349 (אהרן ברק, אילה פרוקצ'יה, מרים
ביטון ורנית סופר עורכים, 2020).

10. **מקרה מבחן: כהונת ראש ממשלה עם כתב אישום (4.1.2023)**

בהשתתפות **עו"ד דפנה הולץ-לכנר**, משרד עורכי דין

קריאה:

פסיקה:

בג"ץ 2592/20 **התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' היועץ המשפטי לממשלה** (6.5.2020).

בג"ץ 2592/20 **התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' היועץ המשפטי לממשלה** (27.5.2020).

ספרות:

דניאל בן-אוליאל "מניעת כהונת ראש ממשלה מחבר כנסת הנאשם בפלילים בראי אמון הציבור"
(**ICON-S-IL Blog** 21.4.2020)

יואב דותן "הדחה שיפוטית של נבחר ציבור במבחן חוקתי" (**ICON-S-IL Blog** 4.5.2020)

ברק מזדינה ואילן סבן "כשירותו של חבר-כנסת נאשם בפלילים להתמנות לתפקיד ראש
הממשלה" (**ICON-S-IL Blog** 23.4.2020).

ברק מזדינה "עוד על כשירותו של חבר-כנסת שמואשם בפלילים להתמנות לתפקיד ראש הממשלה"
(**ICON-S-IL Blog** 3.5.2020)

רבקה וייל "הביטה וראה את חרפתנו": על ראש ממשלה נאשם בפלילים" **ICON-S-IL Blog**
(2.4.2020).

רשות:

דניאל בן אוליאל **העברת ראש ממשלה תחת כתב אישום מתפקידו משפט וממשל** כא 48-7 (תש"ף)

רבקה וייל האם הדחה שיפוטית של ראש ממשלה בישראל היא חוקתית? **משפט וממשל** כא 67-49
(תש"ף)

Yoav Dotan, 'Impeachment by Judicial Review: Israel's Odd System of Checks and
(Balances' 19(2) TIL 705 (2018)

11. **מקרה מבחן: בג"ץ חוק הלאום (11.1.2023) (*המפגש יתקיים בין השעות 18:00-19:30)**

בהשתתפות **עו"ד ד"ר גור בליי**, היועץ המשפטי של ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת

קריאה:

פסיקה:

בג"ץ 5555-18 ח"כ אכרם חסון ו-11 אח' נ' כנסת ישראל (8.7.2021).

ספרות:

אורי אהרונוסון "חוק הלאום בראי חוקי - היסוד האחרים", **קומנטר מאמרים על חוק-יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי** (הוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה, עתיד להתפרסם).

עידו פורת "מודל הסמכות המכוננת - קביים שניתן להשליך" (17.9.2019) **ICON-S-IL Blog**

אהרן ברק "הכנסת כרשות מכוננת ושאלת התיקון החוקתי שאינו חוקתי", **חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו** (עתיד להתפרסם).

רשות:

אלכסנדר יעקובסון, "בחוקותיהם לא תלכו: חוק הלאום והוראות בדבר זהות לאומית בחוקות דמוקרטיות" **קומנטר מאמרים על חוק-יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי** (הוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה, עתיד להתפרסם).

Abraham Bell, *The Counter-Revolutionary Nation-State Law*, 25(3) *Israel Studies* 240-255 (2020).

Doreen Lustig, "We The Majority...": *The Israeli Nationality Basic Law*, 25(3) *Israel Studies* 256-266 (2020).

עידו פורת, "פוליטיקה חוקתית ופוליטיקה רגילה - חוק הלאום, תורת הסמכות המכוננת, ודואליזם חוקתי" **תרבות דמוקרטית** 217 (2020).

12. **תרופה מוסדית? על חוק יסוד החקיקה ופסקת ההתגברות (18.1.2023) (*המפגש יתקיים בין השעות 18:00-19:30)**

בהשתתפות **עו"ד יהושע שופמן**, לשעבר המשנה ליועץ המשפטי לממשלה

קריאה:

צבי כהנא "פסקת ההסתברות" (14.10.2018) **ICON-S-IL Blog**.

יניב רוזנאי, **ביקורת חוקתית - התפתחות, דגמים והצעה לעיון הביקורת השיפוטית בישראל** 154-175 (המכון הישראלי לדמוקרטיה 2021).

רשות:

הלל סומר "תרופת פלא או גלולת רעל? עיון חוזר במנגנון ההתגברות" **חוקים** יב 60 (2018).

רבקה ווייל "על המגבלות האינהרנטיות על סמכות ההתגברות בחוקה הישראלית: סיפורה של

ההתגברות מסעיף 4 לחוק יסוד: הכנסת דרך תיקונים רטרואקטיביים לחוקה וכלה בעקרונות העל" ספר גרוניס (אהרן ברק ואח' עורכים, עתיד להתפרסם).

עמיחי כהן, *מלחמות הבג"ץ - המהפכה החוקתית ומהפכת הנגד* 280-293 (2020).

13. **תרופה שיפוטית? איך על בית המשפט להתמודד עם משברים חוקתיים**
(25.1.2023) (*המפגש יתקיים בין השעות 18:00-19:30)

בהשתתפות נשיא בית המשפט העליון בדימ', פרופ' אהרן ברק, אוניברסיטת רייכמן.

קריאה:

Yaniv Roznai, *'Who will Save the Redheads? Towards an Anti-Bully Theory of Judicial Review and Protection of Democracy'*, 29(2) William & Mary Bill of Rights Journal 327-366 (2020-2021).

(Robert L., Tsai, *'Why Judges Can't Save Democracy'* 72(1) Syracuse Law Review (2022

רשות:

Maartje De Visser, *Prevention is Better than Cure: Rethinking Court Behavior & Design*

?Simon Drugda, *Who will Help Judges Save the Redheads*

Schnutz Rudolf Dürr, *Who will save the Redheads? a reply*

Sergio Verdugo & Vicente F. Benítez-R., *One Size Does Not Fit All Courts: A Commentary on "Who will Save the Redheads? Towards an Anti-Bully Theory of Judicial Review and Protection of Democracy"*